

ШТА СВЕ ПРУЖА УЛИЦА

Писац овог есеја би се радо вратио у своје млађе године и бесконачно базао по улицама у центру, с циљем да се осмотри нежнији, односно женски пол. Девојке су одлично свесне тога да су запажене у вароши, па се поносито и слободно одену, терајући моду и знајући да су оне краљице.

Некада веома популарна глумица Лидија Вукићевић имала је свестан обичај да суботом по подне, кад су њене емисије биле на програму, поносито шврља београдском Кнез Михаиловом улицом, визуелно се наметајући јавности и нескривено уживајући у томе. Није ли то симпатичан егзибиционизам?

Један популарни сликар, чини ми се Милан Маринковић Циле, добијао је у младости заједљиве и завидљиве коментаре да се „шепури“. Па зашто се популарни не би шепурили, они чине ту варош богатом?

У младости сам могао да на улицама Париза, Атине и других великих градова видим професионалне проститутке како нуде своје услуге. Једне од њих било ми је необично жао јер био је позни новембар, а она деколтована.

Дивота је гледати изазовне девојке на улици, али у тој истој улици може да се види ругло и социјална беда.

Изгледа да је познати филмски сниматељ и професор београдског ФДУ, Владета Лукић Луле, умро тако што га је срце издало на улици, као и филмски критичар Северин Франић, за кога је то баш потврђено. Што се покојног Лулета тиче, он је био еротоман и причало се да је умро на швалерци, али ја верујем у то да је пао на улици.

Могу се видети тужни просјаци и просјациње.

Међутим, има ли шта лепше него наћи се у богато урбанизованом граду и одмеравати шта све он нуди? У Лондону постоји једна улица у којој се налазе славне књижаре. Невоља је једино у томе што је Лондон далеко, а још већа у томе што је мој енглески исхлапео.

Па и поред тога, радост чине и београдске књижаре с одабраним новитетима.

Нежнији пол иде у варош да би се радовао крпицама и намештају. Дивно је бити млад и састати се у Београду с вољеном девојком „код Коња“, споменика Кнезу Михаилу италијанског вајара Енрика Пација, савршеном месту за младе који се воле; треба велика временска дистанца да би се то уопште схватило, али лепше је бити млад и не схватати, бити активан.

Кад је и најлепша светска улица тужна? Онда кад у њој нема људи, без обзира на архитектонско-урбанистичко савршенство; а периферијске улице стичу душу кад се у њима појави група младих с гитаром.

Дивно је боравити у високо урбанизованом граду и откривати његове чаролије; у Атини 1980-их мене је опчинила биоскопска реклама за италијански еротски филм „Скандалозна Гилда“.

У београдској Балканској улици могу се видети многе занатске радње, које су можда „последњи Мохиканци“ онога што је некада било.

Урбанизам Загреба и Новог Сада се по свом панонском, „аустро-угарском“ стилу, суштински разликује од свега што можемо да видимо у Београду и осталим градовима централне Србије.

Ех, да ми је само младалачког елана па да откривам безбројне радности по улицама Србије и иностранства. Али, није могуће два пута живети, нека сада будем апсолутно задовољан зеленилом своје Улице Олге Алкалај на Коњарнику.

Данко Стојић

ПРИЧЕШЋЕ У ЈЕЗИКУ

Ранко Гребовић: „Дном душе“, Дом културе, Ивањица, 2020.

Поезија је кућа језика грађена књижевним средствима. Али њен субјективни садржај чини и душевна енергија онога ко је пише, чита, казива, тумачи... Онај први то ради дном душе, налазећи чврст ослонац својој спознаји и емоцијама, од других се то тек очекује, како би пратили песника који из видљивог света психолошки улази у нама непознат свет или нам само душу отвара пред познатим.

Тако баш, „Дном душе“¹ ову истоимену књигу, исписује песник Ранко Гребовић,² који је стихом „желим да постигнем вјечност одласком у непознато“ себи поставио циљ певања. Пратећи га на том путу, читалац ће разумети песникова „тражења“ која је и сам имао као доживљавалац у сећањима и молитвама у којима налази „свемирски мир“ за себе као смртника. У симболичном значењу речи скрива се корен родословног стабла и његове гране па ће Гребовић кроз посвету назначити ту линију одржања којој је на услузи духовна линија поезије коју пише са осећањем коначне вредности, свестан чињенице да је трајање само „рулет живота и смрти“.

Оно што је за овог песника хедонистички одзив на пролазност (ако то условно узмемо као бол), јесте исправност пута којим се иде, трајање, а да би њиме прошао потребно је, како сам каже „себи да обасја пут“ онда

када је то немогуће јер „свјетлости нигдје на видикју“ нема:

*Испред мене, у истом реду
Стоје преци моји
Који умиру ћутке у мукама.*

Не може се тај „страшни суд“ избећи, али се може прихватити естетски разумно како би живот имао више времена за оно друго отпорније ЈА које кроз језик, људске мисли праћене стеченим али и личним искуством, обезбеђују снагу за рационално понашање. У том смислу песник чини све да, како сам каже: „Не постане храна земаљскога бијеса.“

Дакле, садржином и формом ово су песме мисловари о добру и злу, о мудрости да се ослободи истина и „у простору видљивости“. Тај оквир је за Гребовића време које сваки тражи на свој начин, понекад сасвим бесмислено али опасно. И када то време сведемо на једну обичну крпицу, без икакве наде за себе, можда је ово време сада чији смо ми савременици та опомена, онда песник види (или очекује) да сам тај крајак времена „тражи срећу немогућег надања“. Е, то немогуће је, у ствари, Гребовићев мотив да у непознатом пронађе спас, а спас је у језику који асимилије свако наше време онолико колико га мисаоно дотакнемо. Гребовићев песнички језик јесте мисаоно зрела творевина и његова мерила имају јединицу сентенце. Он њима одмерава и одбацује потребе и сувишак, његов језик је граничник и „застор над понорима“ које песник свладава – нису му препрека.

Да ли је песник сам себи тајна? Ко је заправо он? На то питање Ранко Гребовић одговара:

*Препознајем себе на путовању кроз вјекове
Крв моја напаја уклете лагуне
На непознатим стазама постојања
Кајање доноси моје ново рађање
И баца у сјенку заборава
мудрост пређашњих живота*

Пред мудрошћу ништа није завршено, ништа није прошло. Али психологистички све је то одвраћање пажње од „прошлых живота“, од пролазности, славећи долазност. Тако уређено трајање има смисла у поезији која не пориче реалност, она је слави: „Нико не живи вечито (...), и ништа није дугог века. Упамти то и ликуј. Није наш живот једино старо време, није наш пут једини дуг пут.“³

Гребовић је песник који стално тражи „корене живота“ и тамо где су они почупани јер поезија има мисију културне еволуције. У њој вечно трају огледи утицајем речи на одсуство сваке врсте. То је начин да у нама

проговори оно прошло али и оно будуће. Морис Блондел је говорио: „Будућност се не да предвидети, њу треба стварати.“ А колики је наш утицај на прошлост, чак и ону личну, сасвим? Ако бисмо се излетели са одговором – никакав, погрешили бисмо. Уз познавање одговорности језика и прошлост се мора стварати, највредније њене странице још нису ни записане. Да је то тако, потврђује и наш песник: „Садашњост је изаткана од укуса патњи прошлости.“ Од патње није било могуће физичко, али јесте поетичко ослобођење, које песник из променљиве целине (требало је то уочити) развија у чињенице јер: „У пређашњости се зачиње клица будућег праштања.“ А праштање омогућава редовну смену стања да би човек могао да воли, да подасије оно што је безум спрљио.

Кад песник Ранко Гребовић каже, „кајем се за гријехе непријатеља мојих предака“, он показује да је на линији епског-поетичког помака Старца Милије, на пример. Кајање за туђе грехе није опрост, већ метафора подсећања грешника на нешто што се не прашта. Ово је један особен начин држања сагрешеног на нишану свести јер „иза границе времена налази се циљ свих циљева“, у реалној корекцији. Дакле, „Човјек потврђује своје не-савршенство/ Са болним рефреном страха и зависти.“ А чему те две социолошке пошасте кад свима следује (не)разумна извесност, коначно „тајна смрти је потврда истинитости постојања“, упозорава песник верујући у поетичку „корекцију разума“.

Поезија Ранка Гребовића зрачи кроз „смјелост тренутка“. У свим тематским круговима он предочава али и ослобађа заточена стања и мисли које су, у неку руку, „немирење и побуна против понорног страхопоштовања кроз вријеме, из убрзаног откуцавања личног часовника. (...) Мисли се најпотпуније кристалишу из осјећања руба, са ивице.“⁴

Ова књига је причешће у језику и после њеног читања, читалац се поново враћа њеним страницама као у храм, да буде начисто са собом где се са собом није разумео. Овде је сваки стих и питање и одговор. Она се чита као јединствен мисаоник, али и као „упрошћена животна логика“.

Излазак ове књиге требало је чекати, и вредело је.

У Пожеги,
26. март 2020.

Милијан Деспотовић

1) Ранко Гребовић: „Дном душе“, Дом културе, Ивањица, 2020.

2) Ранко Гребовић (Бијело Поље, 1972), пише поезију. Ово је његова прва књига. Живи у Београду.

3) Рабиндранат Тагоре: „Градинар“, БИГЗ, Београд, 1981, стр. 92.

4) Рујица Комар: „Одговорност ријечи“, *Кућа поезије*, Бања Лука, 2015, стр. 83, 84.

Поводом књиге Вељка Стамболије: „Повез преко очију“, ратни чланци из Републике Српске Крајине, (Расиниус, Крушевац 2020)

Гледам домовину и чувам отаџбину

Нешто размишљаам, када би постојала једна магична свеобухватна реченица, коју бих извукао из златног путира мудрости, лако бих објаснио ово штиво Вељка Стамболије. Али, не вреди, мораћу да пробам из своје главе.

Вељка Стамболију познајем пуних 25 година, па је самим тим тешко бити објективан, јер смо добри пријатељи. Кажу да они са повезом преко очију боље и даље виде, али то они којима је Свевишњи тако одредио. Вељко, а и ми, имамо посла са онима који, како народ каже, не виде даље од носа. Имамо посла са људима помереног ума, са њиховом духовном мемлом, са непрозирном завесом која им не дозвољава да осете „мирис људства“.

Вељко је у нашој невиделици корак испред времена. Професор књижевности са пушком у ратном вихору, на сталном удару „вучјег зијева“ где је вероватноћа да останеш жив готово никаква. Шта ће он ту? Ту је зато што је његово срце тако хтело. Да буде неодвојиви део борбе за праведну ствар. Да не дозволи да се историја, та загонетна учитељица живота, понови, а на штету српског пука.

Зато и узима активно учешће у Српском културном друштву „Сава Мркаљ“, зато и беседи о Светом Сави и Вуку Краџићу, и почиње да пише за „Нову ријеч“, „Српски глас“, а касније и за *Отаџбину*, као новинар и главни уредник. Знао је да Туђманова, Месићева и Шпегељева „демократија“ неће на добро изаћи. Знао је да наш народ прашта, али се нарочито извештио и у вештини заборављања. Испада да нам је заборав једино памћење. Када се наслутило шта ће то време у „лијепој њиховој“ донети, Вељков отац Душан му рече: „Чувај ми унуке!“

Потресна је прича о епископу Никанору који клечећи држи беседу. Страшна је прича о жртвама из Другог светског рата у Глини – Крајишкој Атини. Вељко активно учествује у организовању, да кажемо, културног живота. Организује изложбу цртежа талентованог ученика Жарка Меанџије. Организују чак и првенство у фудбалу РСК 92/93, а све у циљу опстанка на вековним огњиштима. Произвођачи ратова су наопако најинвентивнији људи на планети. Нама је Бог доделио ову ледину да на њој битишемо и од памтивека ратујемо. Нама је додељена судбина немира, а не – мира. Не зато што тако ми хоћемо, него што извитоперени људски умови тако толкују. Ови новински записи, чланци, у доброј мери бране зрно људскости у човеку. Зато Вељко и пише писмо ученицима „Најтеже је остати човек“. А коме то у ратном лудилу успе, е, тај је стварно човек! У ратном јаду и чемеру највећи страдалници су, ни крива ни дужна, деца. Мала Кристина пише погинулом

оцу, Раде Цвикић шаље писмо деди са поруком: „Деда, чувај ми моју Бачугу!"

Вељко, ипак, није подлегао тоталној патетици. Он успева да у сваком свом новинарском запису извуче и неку трунку хумора, као доказ здравог духа, као доказ да наде има, да није баш свако ставио повез преко очију. Насловна страна књиге говори све. У тракторску приколицу стаје читав претходни живот, родни крај, ливаде и њиве, шљивици и виногради, читава људска судбина на шест точкова одлази у непознато, у неизвесност. „Олуја" се стрмоглављује на РСК. Стрмоглавија одлази у парампарачад. Нема више ни имитације заједничког живота, ако је, уопште, и било.

Вељко пише и о српској неслози, као нашем усуду, за коју бих ја рекао да је аутентични српски производ. Тај наш усуд много нас је кроз историју коштао. Мартић-Бабић, санкције, које, о мили Боже, мајка Србија уводи Републици Српској (или је то дело једног човека). Волимо ми тако да се загледамо у тог *Једног* и да пред собом ни најшири пут не видимо. Вељко Стамболија није издао отаџбину, како му је то мајка Даница, сва уплашена, саопштила. Вељко је био уредник листа „Отаџбина". Он пише, готово есеј, „Писмо лојалног грађанина Хрватске". Са пером у руци и пушком о рамену, пркосио је стрелама безумља, произвођачима рата. Његови нованарски чланци су за једну обимнију опсервацију: филозофско-књижевну, социолошко-психолошку, а понајвише – историјску! „Бљесак", „Олуја", повампирење усташтва, србомрзачка реторика: „Србе на врбе", „Убиј ћетника", све то доводи до изгона српског пука. Народ одлази, незнано куда, јер се жива глава мора спасавати.

Силом свих неприлика, Вељко на позив цимера са факултета (браћа по студентској линији, додавачи позитивне енергије) професора Зорана Милановића долази у Крушевац где га и ја упознајем 1995. године.

Овај мој покушај да нешто *натруним* о овој књизи и самом Вељку, трудио сам се да не пређе у пуко препричавање садржаја књиге, јер је то Вељко, свакако, боље од мене урадио. Прво, као непосредни учесник и сведок, а друго, као вештији приповедач. Његов допринос у очувању имена и постојања Републике Српске Крајине није безначајан. Знајући га дуго, он није човек који се у механи хвалише и размеће како је био *ту и ту* и учествовао у *томе и томе*. Никада није подлегао асталско-кафанском надмудривању у учешћу у ратним збивањима. Увек је налазио благе речи и говорио о међуљудском поштовању, о томе да живот кратко траје и да га не треба трошити на сулуде међусобице. Често смо се шалили како је на Палама поједен во, а да су народу остали рогови.

И Вељко има срце „од јунака, а не од челика". Успео је да сачува породицу, да у ратној бестијалности остане човек, што за учеснике рата није мали домет. И када говори о страдању Љубана Једнака, остаје усправан,

остаје људска громада, остаје личност за поштовање.

Није једоставно ово штиво. Уме Вељко да пише о нашим дилемама, трилемама, успонима, а, богами, и падовима, а све у славу живота и непокора. Све у славу слободе и здравог разума. Република Српска Крајина је остала готово празна и *тисућљетни сан* „лијепе њихове" готово да се остварио. Ово је књига за нова поколења, за незаборав, за трајање у времену. буквар за оне који желе да остану људи. Морам да кажем, на крају овог сочиненија, да је готово немогуће разлучити да ли је Вељко бољи новинар, критичар, песник или беседник! Он је достојан вршњак оних који су покушали да нешто ураде за српство, за наш понос, за борбу против оних који су прљави, зли, јер етнички чисто није добро!

У славу оних који су дали свој живот за наш сигурнији корак кроз простор и време, цитирам песника Антуна Бранка Шимића:

*Човјече,
пази да не идеш мален
испод звијезда.*

Вељко није мален, поносно хода српском земљом, јер је то заслужио.

Ивко Михајловић

САМОСВОЈНИ ГЛАС

(Поводом књиге поезије Слободана Симића: *Дођи кад хоћеш*, Библиотека „Љубиша Р. Ђенић” Чајетина)

Слободан Симић (Ужице, 1963), психијатар по професији, присутан је на српској (а и шире) књижевној сцени већ безмало три деценије преваходно као сатиричар и афористичар, мада пише и кратке приче, песме, драмске текстове и сценарија. Дела су му превођена на дванаест језика, а увршћен је у преко педесет домаћих и страних антологија и зборника.

Доследно бављене афоризмом (као најкраћим видом литерарног стварања, сведеним само на неопходно, да би порука била јача) у основи најчешће има иронијски, па и саркастичан, понекад оправдано циничан, а увек духовит, хуморан тон (смех од муке), сврстало је овог аутора, већ низ година, у сам врх ангажованог сагледавања свих могућих друштвених аномалија, са најчешћим фокусом на полигон власти као неисцрпне теме на овом поднебљу. Дакле, реч је о аутору који је преваходно познат и признат као самосвојан, оригиналан глас на плану неуморног хумора, а по слободној процени потписника ових редова, уз два Александра, Баљка и Чотрића, један је од стубова савременог српског сатиричног трonoшца. А то тим више кад се зна да је српски афоризам у врху светског, ако не и на самом пиједесталу.

Мада је повод овом запису разговор за Симићеву књигу песама, овај увод има за циљ да подцрта ту хуморну вибрацију коју је аутор, ненападно, а присутно на дах, елегантно и рафинирано, сад пребацио на фон поетског језика у овој својој другој књизи песама, где су помаци присутни не само на семантичком плану, већ и у поступку грађења стихова и строфа у песме једноставног исказа, а бремените слојевима које као читаоци откривамо, о чему ће касније бити више речи.

Кад неко у зрелим годинама, после прве објављене књиге *Ожиљак* (2015.), (недовољно оцењене можда понајпре што је од стране критике аутор означен као бриљантан афористичар) спрема тек други рукопис песама, онда то или не вреди много или је, напротив, кристалисано у истинску вредност која, овај пут, никако не би смела да остане скрајнута и запостављена, како од вредновања све мање изражаване критичке мисли на нову продукцију литературе, тако и од релативно ретких, али тим више вреднијих, читалаца поетске речи. Зато не заборавимо, Слободан Симић не скрибомашише, проговара онда кад има шта да каже, снајперским оком духа мери сваку реч у афоризму (па тек онда кад је прецизно уклопљена са другима и

кад се исказаној мисли ништа не може ни додати, ни одузети, уписује на белину хартије), тако то ради и у поезији, свико на сажету, густу мисао, па проговара онолико и онако како зна, а зна, кад има шта да саопшти читаоцу, а има, као формирана личност, преносећи на папир и животно и професионално и стваралачко искуство, изазове, суочења и искушења да би их саобразио у заокружену, аутентичну, животну поетску целину.

Заокупљен како у првој, тако и у овој другој књизи љубавном тематиком, овај песник наслања и надовезије своју другу на прву збирку и то не само избором тематике (љубавни акорди одзвањају и претачу се из претходне у ову целину, сугеришући да готово реза од пет година није ни било), него поставивши јасну лирску премису као свој образац у поступку, као стил казивања, он доследно у потоњем рукопису, који је сад пред оком читалаца, разрађује, усавршава и прилежно спроводи. Дакле, друга збирка, са једном једином јасном темом издвојених љубавних инсерата из живота, надовезује се на Ожиљак (тако симболичног наслова за „проблематику“ коју обрађује) у сасвим складну целину, наизглед се готово не разликујући, јер је аутор спонтано додао још многе песме (а тема је неисцрпна за оног са оштрим, дубинским погледом у материју) као најприроднију и најлогичнију потврду правца у којем себе види да ће надаље ићи у стварању свог особеног лирског опуса. Било како било, настављајући или пак урањајући у друге, различите сегменте живота вредне попуњавања белине хартије, засигурно ћемо отвореног духа чекати како трећу, тако и енту књигу стихова.

Аутор нас као читаоце баца у сред љубавног океана где два бића пливају (некад заједнички ка обали као циљу, некад свако на своју страну), подразумевајући да се већ доста тога животног десило, како код сваког актера понаособ, тако и у генези једне љубавне везе, као и што се, после реченог у рукопису, претпоставља да ће се ништа мање у будућности надаље догађати, а ми, путујући кроз песме, то препознајемо и прихватamo, упоређујући, неминовно, са сопственим сличним искуством, патетично верујући да је баш то наше тражење другог особено и оригинално. Пошто нам песник није понудио препознатљив почетак и исти такав крај (мада наговештаји и једног и другог постоје), ту се сад намеће, само од себе, прегршт питања – где, кад и како заправо љубав почиње, шта је иницијална каписла, у ком трену пуца преливајући емоцијама оног драгог другог, зашто се уопште и из чега љубав рађа, али и то, кад се љубав мења или престаје, кад загоревала или сагоревала, да ли је крај неминован, а то се можемо запитати и за саму поезију која ту љубав, својим језиком срца, унутар ове књиге на разне начине у папир уписује? Симић није упао у замку да нуди ад хок одговоре, он сваком песмом отвара и покреће по једно питање, попут доследног љубавног хроничара, и то више као опис догађаја или стања учесника присутних у песмама, мање се бавећи упитаношћу зашто је нешто тако како се испољава.

Једна од највећих вредности оваквог сведеног начина писања јесте једноставност, лирски језик је разумљив и јасан, ненаметљив и незамршен, па је самим тим и песник уверљив у намери, не тежећи ни да се већим фондом речи онеобичава ситуација или стање које се описује. Такав јединствено свеж и потентан, а полетан и лак приступ у казивању указује на свесну и свесрдну тежњу Симића да управо ту једноставност којом плени стави у први план (упоредив можда са чистотом детета у изражавању, али дорађеном у оној мери која непретенциозно уздиже песме на аутентичан уметнички ниво), готово неупоредив са било којим гласом у савременој српској лирској хемисфери књижевности. Приступајући теми на такав начин, песник љубав превасходно зрело мисли, не упадајући у клише баналног, стереотипног и овешталог описивања, како избором кључних љубавних кота, тако и избором речи којима се служи да те упоришне тачке осветли и освети.

Иако се Симићева поезија (о љубави, о мушко-женским инсертима из живота, о садејству ти и ја) не ослања, не надовезује и не подражава директно ниједан правац или засебног аутора, овде је прилика да ипак наведемо нека песничка имена (домаће и светске сцене) на која се, по слободној процени потписника ових редова, аутор нити фокусира, нити их опонаша, још мање пресликава, али управо их повезује та једноставност, поготово као игра речима, па се асоцијације саме намећу. Дакле, Симићеве неке песме више подсећају, и то само као наговештаји, на песме (у наставку наведених) других аутора, него што он, досадашњим радом, подсећа на опусе тих песника – Душко Радовић, Васко Попа, Љубивоје Ршумовић, па и Настасијевић, а у глобалним размерама ту су нобеловци, Индијац Рабиндранат Тагоре и Чилеанац Пабло Неруда, па велики Шпанац Федерико Гарсија Лорка, као и неки недовољно овде познати афроамерички песници. Разуме се да су сви поменути аутори, својим заокруженим делом, лирски космос сваки за себе (уз Отисак срца у прашини, антологија поезије америчких црнаца, из врсног преводилачког пера Драгослава Андрића) и да су неупоредиви међусобно, а још више директно са песником о коме је реч, оно што их овде спаја и доводи у везу са Слободаном Симићем, као заједнички именилац или као катализатор, управо су поменута једноставност у грађењу песама и својеврсна лирска игра кроз коју нам се саопштавају изабране истине о себи, љубави и свету. И управо та игра је кључ за читање, разумевање и прихватање овог аутора који на тај начин покреће као тему љубав, једну од две фундаменталне (ерос и танатос, још од антике), за неке и једине области људског певања.

Већ сам наслов овог рукописа, тако симболичног значења, ДОЋИ КАД ХОЋЕШ, сугерише нам (са корице, још и пре отварања књиге) ту снагу привлачности, силу преокрета (такав је и назив једне песме која завршава – а та сила си ти), те тежњу за другим драгим бићем и за удомљењем у двоје.

Као лајтмотив стоји управо стих из наслова песме и збирке, где нам аутор, сводећи рачуне, поверава своју одговорност и кајање (називајући то личном кривицом) због несклада и разлаза, описујући себе како седи, сећа се, ћути, да би песму завршио тражећи искупљење и помиловање – *Дођи кад хоћеш./Ако можеш/да опростиш*, наводећи читаоца да се, понукан искреношћу песника, и сам осврне, тад и од тад, на неки свој сличан тренутак прелома у вези, те преиспита све наносе и талоге догађаја, стања и емоција од раније, а за убудуће.

Још је једна карактеристика ове књиге, коју не би требало испустити, управо спонтани покушај аутора да не сагледа све што предочава читаоцу само кроз своју мушку визуру, па можемо издвојити три песме написане у женском роду (то исто имамо и у претходној књизи ОЖИЉАК), третирајући то као одређену показну вежбу духа, чему је Симић прибегао не тежећи да то буде извесно „коауторство“ са женским ликом и одређена равнотежа полова (maskulinum-femininum), већ више потреба да себе лирски испроба кроз такав образац и угао сагледавања. Те песме су ИЗВИЊЕЊЕ, НАДИМАК и једна од онајбољих, ОНА И ОГЛЕДАЛО (а та веза сраслости жене и зрцала у симбиозу ваљда постоји, без паузе, још од изума огледања, па како данас, тако и надаље), где се песник бави мотивом зле краљице из бајке *Снежана и седам патуљака*, уводећи нас овим речима у дијалог огледала и одраза у њему – *Најлепша сам/на свету/рече она огледалу./Најлепша си/на свету/рече огледало њој... Нама нико не треба/рече огледало њој./Ми смо довољни/једно другом/закључи она... да би поента била нешто што потпуно произилази из њихове међусобне упућености и блискости – ...ти си мени/сасвим довољно./Ти и ја./И нико више.*

Поступак у грађењу песама у овом рукопису ипак се унеколико разликује од претходног (иако је тема превасходно иста) и то првенствено у томе што Симић сад у ткиво готових лирских радова уноси, више него у првој књизи, понављање кључних речи или ставова којима жели да дочара поруку коју шаље као вид појачања, апострофирања, у намери да што зорније истакне оно што кани да опише. Овај начин најближе одговара анафори, стилској фигури која представља понављање исте речи или групе речи на почетку сваког стиха или строфе. То даје пуноћу, а и разиграност и искричавост, уз узак, вретенаст стих (што асоцира на скандирање, а и појачава визуелну перцепцију у оку читаоца), из чега произилази снажан и препознатљив ритам и мелодичност песама, стварајући зачудно складну музикалност, а све ово поменуто стоји иза семантичке равни у првом плану (доследно започето у првој, а разгранато у другој књизи). Оваква матрица пружа аутору слободу да поменуто садржајно и свесно уграђује у стихове, савршено смирено, са дистанцом и увидом свевидног ока, као да описује секвенце из партнерске размене неких других блиских бића која се траже,

а не из личне емотивне архиве. Дакле, песник не пресликава из живота пуке аутобиографске инсерте, откривајући интиму иза зидова властитог стана или срца, већ напросто проговара из искуства пажљивог посматрача и znalца живота (а у томе му године и професија обилато помажу), мада то не искључује и лична, непосредна стања која су се баш аутору као догађајност одиграла.

Ево два примера у конципирању песама како Симић понавља речи или синтагме, стварајући тако динамику и снагу замаха у структури, а уз то нам подцртава и утемељује као метод оно што има наум да искаже. У раду АКО НАМЕРАВАШ, песник четири пута понавља и тако прогресијом појачава кроз двостих драму у односу између ти и ја – ако намераваш/да се вратиш, а чак девет пута стих почиње речју мораш и то све у само седамнаест стихова. Најеклатантнији пример оваквог начина певања је песма БОЛ, где се (од дванаест стихова и исто толико речи у песми) реч бол појављује у том облику шест пута, док остала половина речи, сем једне, у основи има исту ту реч. Наводимо је у целини –

БОЛ *Заболеће/бол/болеће/бол/боловаћу/бол/одболоваћу/бол/преболећу/бол/остаће/бол.*

Сводећи овај запис о укључењу Слободана Симића као песника у прилично хетерогени хор савремене српске лирике (а он у обе своје књиге иде од посвећења до отрежњења, од надмоћи до немоћи, од порока до пророка), закључимо да ће овакав самосвојни глас изборити своје место које са две досадашње збирке заслужује, те да ће овај аутор на књижевној сцени бити с правом равномерније вреднован, дакле не само као врстан сатиричар и афористичар, него ништа мање и као песник који на особен начин артикулише своју досадашњу поетику, потврђујући да има и уме шта да каже. Стога је и сам наслов овог записа тенденциозно написан онако како гласи.

Душан Кан

Избор из on line програма Културног центра Крушевац

**ДЕЗИНФЕКЦИЈА КУЛТУРОМ
ПРЕПОРУКА КЦК 11**

КЊИГА

Смрт је непровјерена гласина, аутор Емир Кустурица (1954, Сарајево), издавач *Штампар Макарије*, 2013. Они који воле и познају филмове Емира Кустурице били су (или би били) пријатно изненађени упознавајући

га и као писца. Роман који препоручујемо разврстан је у седамнаест поглавља, заправо прича које су повезане али могу да се читају и свака за себе, свака је део Кустуричине личне биографије, а вештина писања је препознатљива баш по томе што делује као опуштено, необавезно приповедање кроз разговор које нас осваја, држи будне и засмејава... Да бисмо у судбинској причи једне породице пронашли многе породице, у ауторовом дечаштву, узрастању и сазревању многи ће се сетити сопствених немирлука, дилема, падова и успона, о чему свакако говоре и филмови *Сећааш ли се Доли Бел*, *Отац на службеном путу* и сви остали које је снимео Кустурица – бар у неком сегменту, у делићу атмосфере, у оригиналним опаскама и дијалозима које јунаци изговарају...

У књизи наилазимо на део који се бави темом улице у филму: *Сјећааш ли се Доли Бел је поимао улицу као једину аутентичну сцену у Сарајеву. Ту се налазила, као на длану, нетакнута и до тада неоткривена драма градске периферије. Такође је сарајевско становништво, први пут, могло, да се поистовјети са оним што види на екрану, и да ужива у увећаној слици властитог живота. Сарајлије су највише уживале у сазнању да су њихову драму, портрете њихових очева, мајки, сестара и њихове животне ситуације, схватили свуда у свијету гдје је тај филм већ приказиван.*

Вријеме је, кроз овај филм, непогрешиво, као што море послје буре избацује на плажу познате ствари, ето, неким чудом, пред очи грађана испоручило догађаје и ствари освјетљене оштријом и потпуно новом свијетлошћу.

Књига је друга страна медаље, још једна Кустуричина креација која може да се чита, у исто време и допуна и упутство за боље разумевање његових филмова, али и дело које треба гледати као заокружену, посебну целину. То је роман који ће закупити вашу пажњу и који се памти. Проверите због чега.

КЊИГА ЗА ОСНОВЦЕ

Солитерске приче, аутор Иван Пудло (1933-2019, Крушевац), издавач Багдала, Крушевац, 1991. То су приче намењене деци али се, зправо, баве психолошким, социјалним и еколошким темама и проблемима о којима би требало да мисле одрасли. Дакле, *Солитерске приче* нека читају и деца и тзв. *одрасли*. Писац Иван Пудло, поред радио (и позоришних) драма, историјских романа... са посебном посвећеношћу се бавио литературом за децу. Зашто? Вероватно зато што је дубоко и детаљно осећао и познавао унутарњи живот деце, сећао се неких и упознавао нове згоде и незгоде, овог пута градске деце која откривају свет гледајући из солитера, излазећи каткад из те велике куће која има *срце од гвожђа и бетона*, која им је и заклон и заштита и место где су заробљени.

Прве трешње, игре са лоптом и луткама, друговање, сусрети са птицама, петлом, псима... контакти са родитељима и комшијама... све су то делићи мозаика који чини *Солитерске приче* и који треба откривати и читати.

ФИЛМ

Пре кише, 1994, македонски филм, редитељ и сценариста Милчо Манчевски. Поред филмова Емира Кустурице које смо поменули, препоручујемо још један филм који се бави балканским менталитетима, сукобима и разликама и добро се уклапа у овај променљиви, кишовити мај када се напетост пред кишу осећа и шестим чулом... Филм је подељен у три дела: „Зборови“ (Речи), „Лица“ и „Слики“ (Слике) који за своју средишњу радњу имају трагичне и несрећне љубави.

У филму су повезане верске теме (монах Тирило се заветовао на ћутање али устаје у одбрану Замире, младе Албанке у бекству пред бесном масом која је оптужује за убиство) уз националне и љубавне ломове, уз урбани живот (у Лондону сцене у којима је Ана растрзана између супруга Ника и македонског фотографа Александра, уз терористичке инциденте у ресторану...). Александар, фотограф се враћа у своје родно село у Македонији и налази непријатељску атмосферу и подељеност на националној основи међу комшијама. Ипак, он решава да помогне својој старој љубави, Албанки Хани и креће да нађе њену кћи Замиру... *Пре кише* је метафора, припрема за олују, лом, невреме које се указује на хоризонту и које ће отпочети као што су и сукоби међу бившим пријатељима и комшијама започели и дуго трајали са неизвесним исходом, баш у време када је филм сниман.

Пре кише је филм који је освојио *Златног лава* у Венецији и још тридесет награда у свету, а запажене улоге су остварили глумци: Мето Јовановски, Раде Шербеџија, Лабина Митевска, Силвија Стојановска, Јосиф Јосифовски, Грегор Колин, Кетрин Картлиц...

ПОРУКА

Емир Кустурица: *Увек је у животу тријумфвала идеја. Идеја је та која води и живот и уметност.*

Јелена Протић Петронијевић

*Мали есеј***Улицом живота**

Корачајући калдрмисаним путељцима своје душе, човек је у стању спознати да је сваки путоказ дубоко у њему и да ту лежи снага давно кле-саног камена крушика који је још у време великих борби српског рода са-градио темељни пут ка ономе што смо данас дужни да сачувамо. Наше свакодневне борбе су тек споредна раскршћа до сусрета са смислом који градимо докле год за њим трагамо. Мирни дани наших кратких година су као пролазна одморишта, оронуте клупе покрај животног пута да човек са-гледа одакле је кренуо и ка чему корача. Човек се учи сагледавању трагова које за собом оставља и њиховог значења које ће одгонетати они који ће ка-сније туда пролазити. Потом, корачајући стазама свог живота наиђемо некад на мостове који својом чврстином поражавају силу реке и настављају пут упркос снази воде под њима. Не дамо се однети низ реку као низ заборав, постојани у својим намерама као мост.

Кадак човек наиђе на дуге, пуне улице без светла, безизлазне, без раскршћа, без избора, сам наспрам онога што му је у том трену дато. Али пролазећи туда, онај који је одлучан да корача има тек снагу сићушног свица који сам себи обасјава пут, а ако је видео и мало даље од пута, још ће у својој патњи наћи и нешто лепо. Кроз наше руке док стварамо протичу путеви крвотока увек топли да подсети на живот у свему присутан – надахнуће, мотив и циљ. Ипак, пут човека се не зауставља у њему самоме, он га пружа корацима ван себе да се уплете са туђим животним путевима, корача заједно кроз дуге улице са људима, јер је створен да у животу чини кораке ван себе зарад повезаности у један свеопшти смисао који нас је саздао. На крају крајева, ја не верујем у следеће улице, верујем само у недовршене путеве којима ће неко после нас проћи и на тајну нашег постојања додати неки свој корак и удахнути му део свога смисла.

Јана Милисављевић

Есеј из криминалистике

Варалице

СВАКО МОЖЕ ДА БУДЕ ПРЕВАРЕН

Варалице представљају, у извесном смислу, „аристократију криминалаца“. С правом се каже да за њих и у миру важи „ратно право“ и да је превара „разбојништво у белим рукавицама“. Њихова основна девиза је да „будала неће никада нестати“. Најчешће са завршеном средњом школом и пореклом безначајни, они се издају за академски образоване људе, познате стручњаке, потомке угледних породица, жртве неразумевања и сл. Обично се одликују оштроумношћу и добром способношћу запажања, лагано играју различите „улоге“ (способност трансформације) и вешто се прилагођавају средини у којој делују. Богата фантазија и слаткоречивост помажу им да једноставно и брзо ступају у контакте с људима. Толико се уживљавају у своје лажи да почињу патолошки у њих да верују.

У преварама се углавном служе одређеним триком који често развијају до савршенства. Избор трика зависи од тога колико је лако њиме привући и обманути жртву, као и од способности прилагођавања у одређеној улози. Жртву траже међу особама од којих се сматрају надмоћнијим. Приликом успостављања контакта са жртвом, коју су пажљиво одабрали (често о њој претходно прикупљају потребне информације), најпре настоје да оставе што бољи утисак и успоставе однос поверења, па тек онда прелазе у акцију. Пошто долазе у непосредни контакт са жртвом, варалице се служе лажним генералијама, па чак и прерушавањем, како би онемогућили да касније буду откривени. Када се ипак то догоди, вешто се бране, јер су у лагању стекли велику рутину.

Опште је познато да су за успех преваре важне особине превараната као: виспреност, перфидност, маштовитост, дрскост, elokвентност... Али још је важније да преварант пронађе Ахилуову пету „кандидата“ за жртву, његове слабе тачке (особине и стања), као што су: глупост, лаковерност, алтруизам, незнање, необавештеност, похлепност, сексуална пожуда или еротска потреба, сујетност, сујеверност, стање невоље и/или болести и др.

И поред тога што се велики број људи у вези са преварама осећа сигурно и заштићено, верујући у своју способност да препознају ситуације из којих могу постати жртве, реалност нам даје за право да констатујемо: не може свако да буде преварант, али свако може да буде преварен. Још је Ханс фон Хентиг, „отац“ виктимологије, упозорио да „жртва у извесном смислу ствара учиниоца“. Овакве особе својим начином живота и понашањем као да подстрекавају делинквента: „Одабери нас, јер смо најпогоднија жртва“.

Са тим током мисли слаже се и кардинал Карло Карафа: „Свет жели да буде преварен, зато нека буде преварен.“ Гете је добро приметио да ми нисмо преварени, већ да се сами варамо. Др Ерих Вулфен у својој „Психологији хохштаплера“ наглашава: „Хохштаплер залуђује свет и кажњава га његовим рођеним слабостима.“ Дидро упозорава: „Будале имају понекад ту ману да ни у шта не верују, а паметни пак да су одвише лаковерни.“ Криминалиста Нелкен са правом пише: „Када не би било непажљивих, лаковерних и страшћу опседнутих људи не би било ни варалица“. Нека врачара – варалица на суду је изјавила: „Док је глупих људи и ми, сиротиња, моћи ћемо да живимо.“ Енри Маре тврди: „Велика лукавост једних понајчеће се састоји од глупости других.“ Ханс Каспер вели: „Мудрост лисице често се прецењује јер јој се у заслугу уписује и глупост кокоши.“

Постоје бројне ситуације у којима је учинилац истовремено и кривац и жртва. Такав је, на пример, случај кад преварант удари на преваранта. Ла Фонтен је говорио да је „двоструко задовољство преварити варалицу“, а Овидиус да „није превара преварити онога који те вара.“ Сетимо се и оне старе изреке да се најбоље вара онај ко хоће да подвали. Познато је, рецимо, да је Геринг купио фалсификовану уметничку слику коју је платио фалсификованим новцем.

Жене које су прешле уобичајену старосну границу за удају, а које јако желе да се удају, погодне су жртве женидбених варалица. Ако се, на пример, старија девојка до краја године не уда, убеђена је да се никада неће удати. Женидбени варалица полази управо од њене жарке жеље за удајом као оперативне основе, па испитује интензитет те жудње. Он продире у психу своје жртве, лако уочава њене жеље и намере и на томе гради своју стратегију и тактику.

Женидбене варалице лажно се представљају измишљајући разне титуле или квалификације како би импресионирали жртву. Они знају да се лепо опходе са особом супротног пола. У стању су да је заведу, пруже јој сву пажњу за којом је она годинама жудила. Женидбени варалица својим понашањем прави љубавну идилу, романсу попут највећих холивудских љубавних прича. Жртви обећава брак и на тај начин је подстиче на трошкове или давање новца за неке заједничке циљеве који су везани за њихов будући живот. Пошто вештим смицалицама потпуно опљачка „жену свог живота“, варалица изненада нестаје, да би у неком другом крају поновио исто. Овај облик преваре најређе се открива јер преварена жена и њена породица не желе да публикују своју наивност.

Неки четрдесетогодишњак тврдио је да је лекар на ВМА и потенцијални младожења, па је од будућих супруга за припрему свадбе узимао од 2.000 до 3.000 евра.

Један познати професионални преварант нашао се у финансијској

кризи, па је одлучио да стекне поверење неке веома богате удовице. Једном приликом, када је удовица дошла да обиђе гроб свог супруга, пришао јој је тај преварант носећи врло скупоцен букет цвећа и изражавајући дубоко саучешће. Наставио је и даље да долази на гроб, некад сам, а чешће с удовицом, све док није придобио њену наклоност и стекао поверење. Када је добио од ње све што је хтео, нестало је без трага, оставивши удовицу поново саму. Дешава се да варалица неко време и живи у заједници са несуданом супругом, па чак и да се венча с њом. Један варалица имао је таквих 25 бракова које је склопио под разним именима.

Лаковерност ових жена често проистиче из недостатка животног искуства, што је независно од њихове старости. Нека кућна помоћница изјавила је да је веровала свом удварачу јер је „знао тако лепо да прича“. И Гретхен, лик из Гетеовог „Фауста“, вели да ју је освојио „чаробни ток његовог (Фаустовог) говора“. Друга жртва била је очарана одевањем и скромним наступом учиниоца. На лаковерност жена може да утиче и њихова религиозност, јер желе да упознају „истомишљеника“, па учинилац, када то сазна, почиње да глуми побожног човека.

Код усамљених, особа у жалости и оних које пате због губитка партнера долази до слабљења одређених менталних капацитета, док расте склоност ка употреби психоактивних супстанци, што их чини „лаком метом“ превараната, злостављача и манипулативних особа.

Уочено је, штавише, да су неке жене, које су једном биле жртве жидбеног варалице, касније, на сличан начин, поново биле виктимизирани (виктимизација означава страдање, односно процес настајања жртвом, док се само стање кад је неко постао жртва назива виктимизираност). То значи да не постоји само склоност ка вршењу кривичних дела, већ и склоност да се постане жртва, па и поновна жртва. Као што постоји повратник - учинилац, тако постоји и повратник-жртва, а неки аутори чак пишу и о „рођеној жртви“.

Сваки човек може на одређени начин да буде преварен. Јохан Семе лепо каже: „Преварити и преварен бити, ој. / Ништа обичнијег на земљи тој.“

У Врању је неки гинеколог осумњичен да је од трудне Албанке, мајке осам девојчица, примио 5.000 немачких марака да би јој дао „чудотворне инјекције“ за промену пола њеног још нерођеног детета. То је учинио пошто ју је, после прегледа ултразвуком, обмануо да поново носи женско дете.

Преваранти се код нас често лажно представљају као цариници, полицајци, директори предузећа, свештеници, па чак и министри.

У једном случају, младић са плавим качкетом, намрштеног лица, пришао је возачу на пакрингу и представио се као полицајац. Показао му је „моторолу“ и оштрим гласом саопштио да му узима аутомобил за хитну интервенцију. Возач је послушао наредбу и збуњено гледао како му непознати

човек одвози аутомобил. Кад је позвао полицију како би проверио шта се догађа, схватио је да је жртва преваре.

Четворчлана криминална група, лажно се представљајући као саобраћајни полицајци, пресретала је возаче на ауто-путу Београд-Ниш и наплаћивали им казне за пребрзу вожњу и друге прекршаје.

Радмила Икић (49) из Београда, вишеструка преваранткиња са подебелим досијеом коју су медији назвали „женом са хиљаду лица“, оштећенима се представљала као Ивана Рамић, портпарол Округног суда у Београду. По већ устаљеном сценарију, жртвама преваре обећавала је помоћ у разним животним проблемима, а као надокнаду узимала је новац и злато. Лажни владика Теодосије је од једне политичке партије тражио 3.500 евра као прилог за угрожене на Косову и Метохији. Добио је новац, а када је поново дошао и тражио 2.500 евра за хендикепирану децу, лишен је слободе. Познат је случај једног хохштаплера из Белгије који је, представљајући се као бискуп – мисионар из Африке, успео да дође чак до папе у Ватикану. Пошто је био добро примљен, угошћен и добре дарове добио, још је успео да добије и препоруку за друге цркве да га њихови црквени представници приме и добро награде.

Неки преваранти наступају као „колеге“ из затвора, војске итд.

На вратима стана зазвонио је младић у војничкој униформи. Представио се жени која је отворила врата и рекао јој да служи војни рок са њеним сином, да је дошао кући само да узме своју хармонику и да се одмах враћа у касарну. Пренео јој је поздраве од сина и поруку да му пошаље гитару и новац, што је мајка и учинила, јер је у разговору младић изнео низ чињеница које су се поклапале са фактичким стањем у тој породици, а које је наводно сазнао од свог друга. Пошто је још и добро угошћен, „војник“-преварант је отишао са гитаром и новцем.

Филип Сиднеј био је дубоко у праву када је рекао: „Лаковерност је једина мана поштеног срца“. Такође и Александар Поп сматра да су „најпозитивнији људи и најлаковернији.“

Нека девојка стајала је испред телефонске говорнице и горко плакала. На тај начин скретала је пажњу пролазника који су је испитивали, а она им је говорила: „Истерала ме баба из стана" или „Закључала бака стан", тако да наводно није имала где да преспава. Обично би се старије жене сажалиле и позивале је у стан да преноћи. Ујутру им је девојка тражила новац на зајам, јер јој је „штедна књижица остала у закључаном стану“. Наравно, позајмљени новац им никада није враћала.

У београдском Народном позоришту, док се чекао почетак представе, неки мушкарац понизно се обратио старијој дами и замолио је да скине једну минђушу, како би је пробала његова супруга, којој се накит веома допао јер је приметила леп рад. Жена је, желећи да некоме приушти

тренутак радости, скинула наушницу и дала је непознатом мушкарцу. Но, човек се убрзо вратио и тражио и другу минђушу, под изговором да се супруга огледа у тоалету и жели да види како јој стоје обе, симетрично, према њеном облику лица. Дама му је, ништа не слутећи, дала и другу минђушу, после чега се варалици губи сваки траг.

Лепо обучен старији господин пролазио је поред продавнице обуће, када се, иза његових леђа, зачуо тужан, једва чујан женски глас: „Зар сада да наиђем на распродају када немам код себе довољно новца? Кад се окренуо, угледао је средовечну жену привлачног изгледа. Пришао јој је, извинио се и упитао је колико јој још новца недостаје, а она му је стидљиво рекла „свега две хиљаде“. Господин је извукао из унутрашњег џепа новчаник и пружио јој новац. Она је испрва одбијала да прими новац, али је он био упоран и силом угурао новчанице у њену већ испружену шаку. Жена му се захвалила, дала му своју визиткарту и позвала га да је сутрадан посети да би му вратила позајмицу, а он је прихватио позив, отмено јој се поклонио и наставио својим путем. Следећег дана она га је дочекала у свом стану видно расположена и нешто слободније обучена. Док је чекао да му скува кафу, зачуло се звоно на улазним вратима. То је био „њен муж“, који је бесно урлао и претио да ће их обоје убити, јер га „курва вара“. Пошто је опљачкао старца, брутално га је избацио из стана.

Преваранти се понекад користе различитим изговорима да би оштећене довели у заблуду и тиме издејствовали „новчану позајмицу“.

Два држављанина Румуније су на ауто-путу Београд-Батровци, у два наврата, зауставили аутомобиле и под изговором да им је возило у квару и да немају довољно новца за оправку, узели од оштећених возача по 1.000 франака и 300 евра. Да би отклонили сумњу, у залог су давали златни накит за који се испоставило да је бижутерија. Приликом контроле на граничном прелазу Батровци, код њих је пронађен лажни накит и визит-карте које су делили превареним особама.

Преваре приликом купопродаје састоје се у прикривању истинитих чињеница о квалитету и количини робе која се продаје. Тако, на пример, приликом продаје старог и болесног коња, на један сат пре него што ће бити показан купцу, коњ се стално туче и даје му се ракија, да би изгледао млад и живахан. Неки узму неколико зрна бибера и сажваћу их, а затим тако сажвакан бибер вештим маневром ставе коњу у чмар. Коњ ће постати ватрен, „разиграће се“, кретаће се лако и држаће се високо. Да би коњ изгледао свеж и млађи, даје му се да једе арсен, зуби му се турпијом скрате, а да би имао потребну пену, која се код здравих коња појављује, стави му се у уста сапун или сажвакан дуван.

Да би јефтино дошао до коња, варалица сам (уколико му се укаже прилика за то) или преко неког другог, стави коњу између зуба комадиће

сапуна. Коњ престане да једе и стално мршава, па га власник прода у бецеење. Неки употребљавају и трик са шиваћом иглом.

Тешки болесници и њихови блиски сродници предиспонирани су да постану жртве надрилекара.

Неки „доктор алтернативне медицине“ је у једној телевизијској емисији постављао дијагнозу телефоном и не видевши пацијенте. Сваки тај разговор завршавао се на исти начин: пошто је открио болест, позивао је саговорника да дође код њега на трапију и самоуверено обећавао излечење, не помињући колико „терапија“ кошта. Овај „телепатски доктор“ тада је поставио и овакву дијагнозу: „Госпођо, ви сте озбиљно болесни. Ваш проблем је простата.“ Али и после тога телефонске линије биле су непрестано заузете.

Занимљив је и случај неког несретног човека, који је отишао у једно село у околини Дервенте да тражи лек за свог брата, болесног од карцинома. Кад се вратио, рекао је: „Знам да сам флашу прљаве воде платио 200 марака али, једноставно, морао сам да то урадим“.

Драган Јовановић (34), из једног села надомак Београда, осуђен је на четири године затвора због лажног представљања и надрилекарства. Овај лажни лекар је у периоду од марта 1997. до јуна 1999. године „лечио и излечио“ близу двадесетак нероткиња, од којих је свака донела на свет здраву бебу. И све би, вероватно, остало под велом тајне, да тројица мужева и новопечених родитеља нису посумњали у његов метод лечења.

– Доктор је рекао да се свучем, што сам и урадила, мислећи да хоће да ме прегледа. Међутим, свукао се и он... Схватила сам о чему се ту ради, али ми је већ свега било доста и пристала сам. Онда се десило оно... После сат времена, обукла сам се и онако, мало посрамљена, пошла кући – изјавила је једна пацијенткиња. На питање судије да ли ју је доктор присилио или био груб према њој, она је као из топа одговорила: „Таман посла, био је нежнији и бољи од мог Животе!“

Пре неколико године у панчевачкој болници умро је педесетогодишњи дијабетичар, који по савету врача из Шајкаша три дана није узимао инсулин већ „преписану“ киселу воду. Дечак из Чачка је због тумора на мозгу требало да се зрачи, а када су се очајни родитељи обратили „белом врачу“, он је наставио да га „лечи“ чајевима и травама – под условом да дечак прекине зрачну терапију.

Мало је пословних људи који су спремни да признају своје незнање. И ту долази до изражаја психолошка предност преваранта, који је најчешће веома интеллигентан и по правилу наступа са убедљивим, сложеним и често ургентним предлогом. Тешко да ће неки послован човек признати да не разуме какву схему и због тога дозволити да изгуби на око примамљив посао.

Данас је класични профил личности преваранта великим делом замењен профилом особе која поседује завидно информатичко знање и иску-

ство, која добро познаје електронско пословање и интернет, као и профил особа које се налазе на њему, која има добру моћ манипулације писаним путем (имејловима) итд. Другим речима, данас су све присутнији сајбер преваранти.

Појава интернета, као и све већа, глобално распрострањена употреба информационих и телекомуникационих технологија, утицала је на пораст илегалних активности у овом простору. Употреба рачунарских сервера који пружају опције анонимног коришћења интернета, могућност отварања Web електронске поште и коришћења лажних електронских адреса, постављање лажних интернет сајтова и др., данас су основно оруђе у рукама извршилаца кривичних дела превара које се врше помоћу савремених информационих технологија.

Основни инструмент преваре код религиозних превара је религиозно убеђење, а светачка одора помаже при легализацији таквих прихода. Није без основа речено: „Од религије до империје“. Једном је вођа неке секте у Америци изјавио: „Ако желите да зарадите први милион долара оснујте своју религију“.

Остварење овог циља, сасвим логично, није могуће без чланства – верника, који раде за секту, дају јој „десетак“, прилоге на богослужењима и поклањају јој имовину, чиме се одвикавају од своје „дубоко укоренење себичности“. А заврбовати их није тешко. Занимљив је, на пример, податак да Американца у току живота чак три пута промени веру или верску групу, што значи да „религија судбине“ све више уступа место „религији избора“.

Неке секте се обраћају лаковернима, најављујући скору катастрофу, Апокалипсу, али нуде улазак у Ковчег спаса и миленијум среће на Земљи, у којој ће, наравно, уживати само они одабрани – њени верници. Друге секте уверавају наивне да су у стању да излече сваког болесника, па макар боловао и од неке неизлечиве болести, да заведу свеопшти мир и свеопште братство.

Треће примамљиво позивају на истраживање путева унутрашњег живота помоћу метода увезених са Истока које треба да осигурају спокој. Неке групе обраћају се нарочито младима.

Неки младић је напустио армију и одмах се придружио Божјој деци (Породици љубави). Поклонио им је 100 долара. Говорио је да је усамљен. Желео је да служи Богу и није знао куда да иде и шта да ради. Секта је разумела његову усамљеност, обасула га љубављу и пажњом и тиме обезбедила његову трајну оданост.

Члан једне секте објашњава: „Док ме сви у школи исмевају што носим демодиране патике, овде (у секти) се сваког понедељка и четвртка дружим и загрљен са браћом и сестрама певам и Богу се молим“.

Једна млада жена, која се придружила некој секти, одушевљено говори: „Непрестано сам одлазила код њих и питала, а они су увек знали одговоре, кажем вам, заиста знали“. И доиста, једна секта обе-

ћава: „Открићемо вам тајне света“.

По мишљењу једног протестантског религиозног психолога – оно што привлачи људе сектама јесте то да појединац може да фантазира, говори о својим верским доживљајима, чита, ради, критикује, плаче, уздише, дрхти, кличе, пева „алилуја“, пада на колена, говори непознатим језицима, призива духове, односно може да се иживи, из-бесни под привидом божанске правде и уз религиозни занос.

Као што смо видели, за превару је у основи потребан мамац који, упркос свему, мора да изгледа привлачан, дохватљив као *regretum mobile*, а ипак недостижан. Довољан да ослаби пажњу човека који се vara. У сваком човеку постоји опрез, али се он може ослабити до те мере да жртва сама пада у наручје варалице.

О успеху преваре не одлучују само машта и сналажљивост варалице – опсенара него су још важније слабе тачке жртве. Активност превареног нужен је корелат с активношћу варалице, па без ње нема успешне преваре. При томе је психологија жртве исто толико пресудна као и психологија варалице. Гете у позоришном комаду „Велики Копта“ сликовито каже: „Удице и мреже треба подесити према пропорцији риба које желимо да уловимо. Ако је то кит, бацамао за њим харпун. Мишевима постављамо мишоловке, лисицама подмећемо гвожђа, вуковима копамо јаме, а лавове терамо помоћу ватре“.

Горан Колашинац